

8. *Discrimen quod est inter magum et dæmonem quoad petitionem vel coactionem quæ eis inferatur.*—Unde obiter intelligitur differentia inter dæmonem ipsum, et magum ministrum ejus, quod dæmon in nullo casu potest a nobis cogi vel rogari, etiamsi daremus posse tollere maleficium sine peccato suo; sicut revera posset ex vi objecti, licet ipse nunquam id sit facturus sine aliqua malitia propter obstinationem suam et pravam intentionem, quod esset per accidens, si aliud non obstaret. Obstat tamen imprimis quoad coactionem, quia mortalis homo (seclusa virtute divina, quæ in præsentia non operatur, ut supponimus) non potest cogere unum dæmonem, nisi virtute alterius, ac subinde per pactum cum alio dæmone superiori, qui potest inferiorem cogere. Propter quod recte dixit D. Thomas, quæst. de Potent., art. 10, seclusa virtute divina, non posse dæmonem cogi ab homine, nisi per artem magicam, id est, in virtute alicujus pacti cum superiori dæmone, ut late etiam prosequitur Victor., in dicta Relect., a num. 20. Sicut ergo nunquam licet uti arte magica, ita nunquam licet homini cogere dæmonem. At vero unus homo potest ab alio cogi, et facto, propter majores vires, vel etiam jure, quando sine inductione ad malum, et sine injustitia id fieri potest. Utrumque autem horum concurrens in coactione magi ad destruendum maleficium, quando sine maleficio potest, et ideo talis coactio interdum licet circa magum, nunquam vero circa dæmonem. Similiter ostensum est nunquam licere rogare dæmonem, quia omnis societas cum illo nobis est interdicta, ut contraria fidelitati et religioni debite Deo; at non sic nobis est interdicta omnis societas cum mago viatore, quando cum illo agimus, non ut magus est, sed ut homo; hoc, autem modo rogamus illum, cum ab eo petimus ut destruat maleficium quod sine peccato destruere potest.

9. *An possit hoc peti a mago, qui novit licite et illicito modo tollere maleficia.*—Atque hinc colligitur declaratio ad assertionem proxime positam contra Angel., quæ partim est ampliatio, partim videri potest restrictio ejus. Nam a mago etiam parato ad magiam exercendam, non potest peti expresse ut per illam maleficium destruat, ut probatum est. Unde fit quod, si constet tale esse maleficium, ut sine novo maleficio, seu auxilio dæmonis dissolvi non possit, non licet petere a mago, etiam indifferenter et in communi, ut male-

ficiam dissolvat, quia in tali casu et opere illud est virtute petere ut opus magicum exerceat. Idemque erit si destructio maleficii in genere petatur, non ab eodem mago qui illud fecit, sed ab alio, qui de illo, vel de loco ubi sunt signa ejus, nihil novit; nam in tali homine talis petitio, licet in specie verborum indifferens videatur, revera est petitio maleficii. Quoad hoc ergo aliquo modo ampliatur prædicta assertio. At vero si constet maleficium optime posse absque maleficio novo solvere maleficium, licite ab eo petitur in particulari, ut modo licito, et sine usu pacti cum dæmone, illud destruat, quia hoc non est contra positam assertionem; nec ratio ejus contra hoc militat, cum talis petitio non sit inductio ad opera magiæ. Unde hoc modo non solum licet id petere a parato, sed etiam a non parato; imo a non parato securius petitur, quia quod petitur bonum est, et in illo minus est periculi, cum non supponatur paratus ad opera magiæ præstanda. Difficultas vero nonnulla est, an ab his qui norunt utroque modo dissolvere maleficium, licito, scilicet, et illicito, liceat absolute petere ut maleficium destruant. Potest autem sic petens, triplicem opinionem seu existimationem habere de illo mago, a quo petit. Primo, ut probabiliter credat illum non usurum mala arte, quando per se habet potestatem ad destruendum signum maleficii, et ita dissolvendum illud. Et tunc sine dubio est licitum absolute petere, quia petitio est indifferens ex se, et ex parte personæ cessat morale periculum. Secundo, potest petens timere, et dubitare an alius superstitioso vel licito modo sit dissoluturus maleficium. Et in hoc etiam casu licitum est sic petere, quia etiam petitio est de se indifferens, et potest honesto modo impleri, et in dubio potest præsumi bonum, potius quam malum, et quia petens non constituit alium in morali periculo, de quo ipsi constet, et a fortiori propter ea quæ dicemus in sequenti puncto. Loquimur autem in hoc puncto, quando dubium est de futura voluntate talis hominis; nam si dubium sit de potestate seu scientia, non videtur licere in dubio petere, quia cum constet illum esse maleficium, et non constet illum scire tollere maleficium sine usu suæ artis, præsumendum contra illum est, quia isti frequentius nesciunt solvere maleficia, nisi per artem suam, ut auctores citati docuerunt; præsertim vero quia, si dubito an ille sciat solvere sine maleficio, dubito an illa dissolutio possit licite fieri; id autem de

quo est dubium, an licite fieri possit, nec petendum nec agendum est, stante dubio.

10. *Sententia auctoris.*—Tertio, potest petens certus esse vel probabiliter credere, quod si a tali mago petat destructionem maleficii, potius per artem illicitam, quam per potestatem licitam illud sit destructurus. Et in eo casu, dicunt aliqui non esse licitum petere, etiam indifferenter et in communi. Quod tenet Cajetanus, tomo 2 Opuscul., tract. 12, et noster Martinus indicat, sect. 1, quæst. 2, in fine 4 conclus. Sed oppositum verum existimo: quod tenent aperte Petrus Ledesmus, de Matrimon., q. 58, a. 2, dubio 2, c. 3; Henricus, lib. 2, alias 12, de Matrim., cap. 8, n. 3, in fine; Sancius supra, numer. 11. Et ratio est clara, quia tunc peto rem quam alius licite præstare potest, et habeo jus petendi; ergo nec induco ad malum, nec moralem præbeo occasionem, quia utor jure meo. Et per accidens est, quod alius malitia sua usus sit, nam ego permitto illam, non consensio, nec sum causa ejus. Et hoc probant optime exempla quæ Angelus et Aureolus afferebant. Et si attente legatur Martinus, non contradicit; non enim dicit quod, licet possit et sciat maleficus solvere sine maleficio, malum sit ab eo petere; sed passive ait: *Licet possit maleficium solvi.* Unde videtur loqui in casu, quando maleficium quidem ex se potest dissolvi sine peccato; ille tamen a quo petitur ut illud destruat, non novit illud solvere sine maleficio; de hoc enim tantum exemplum adducit. Et de illo verum est non licere ab illo petere, ut dixi, quia impertinens est respectu talis personæ, quod maleficium secundum se sit aliter dissolubile, si talis persona illum modum licitum nescit; tunc enim absolute ab illa peteretur, quod non nisi illicito modo facere novit; nos autem loquimur quando persona scit, et consequenter potest licite facere, sed creditur non factura; tunc enim ejus malitia non obstat, ut declaratum est, et in hoc sensu loquuntur Ledesma et Henricus, quos pro se Martinus citat.

11. *Cajetani opinio rejicitur.*—Cajetanus autem aperte sentit contrarium, non tamen sufficienter id probat. Ait enim oportere particulare opus petere, et non vage, relinquendo in arbitrio pravi hominis petitionem propriam. At enim satis est petere effectum determinatum, qui possit licite ab alio fieri, neque oportet semper medium aut modum determinatum proponere. Alias non posset ab infideli peti ut juret; sed oporteret petere ut per verum Deum juret, et sic de aliis. Unde etiam falsum

est quod sumit, tunc petitionem fieri a maleficio, ut talis artifex est; quia non petitur opus quod ex se requirat talem artem, ut ex suppositione constat. Ergo talis petitio ex vi verborum non dirigitur ad artificem pravum, ut sic, sed ad illum hominem, ut tenetur dissolvere maleficium, quæ petitio ex natura rei videtur ita intelligenda, etiamsi absolute proponatur. Quod ergo Cajetanus docet, est bonum consilium, non tamen simpliciter necessarium per se loquendo, et ex vi religionis. Quod addo, nam si esset spes quod, petendo et rogando, ut medio licito utatur, ad id posset induci, et retrahi a peccato, charitas obligaret ad id consulendum et petendum tali modo; quando vero non est spes, etiam ipsa charitas non obligat, quia utor jure meo, et illa est tantum permissio. Cavendum enim est ne adhibeatur aliqua cooperatio ad maleficium si fortasse magus velit maleficio uti, quod non potest sine cooperatione petentis vel maleficiati applicari; talis enim cooperatio nunquam licet, quia determinate est ad actum per se illicitum.

CAPUT XIX.

DE PŒNIS QUAS DIVINI, MAGI ET MALEFICI INCURRUNT.

1. *Eadem est pœna divini, magi et malefici.*—Quæstionem hanc simul de his omnibus criminibus, seu modis committendi hoc crimen, tractandam reservavimus, quia fere jura omnia, tam canonica quam civilia, eisdem pœnis afficiendos decernunt eos, qui talia crimina committunt, ut videre licet tota causa 26, in Decret., et Codice, toto titulo de Malefic. et mathem. Atque hæc est regula generalis: si vero aliqua invenitur exceptio, breviter adnotari poterit. Quin potius etiam in lege veteri eadem pœna his omnibus criminosis imponebatur, et sub eodem tenore legis ac prohibitionis fere semper ponuntur. Nam licet Exod. 22 solum dicatur: *Maleficos non patiaris vivere*, tamen nomine maleficorum isti omnes comprehenduntur; quia in propria et usitata significatione non solum dicitur maleficus, qui arte magiæ ad nocendum utitur, sed absolute qui pactum habet cum dæmone, et aliquid ex illo operatur. Unde Levit. 20 additur: *Vir sive mulier, in quibus pythonicus, sive divinationis fuerit spiritus, morte moriantur*, etc. Et Denteronom. 18, fere omnes modi hujus peccati distincte numerantur, et subdi-

tur: *Omnia enim hæc abominatur Dominus, et propter hujusmodi scelera delebit eos*, etc. Et ita Paulus, ad Galatas 5, omnia hæc vitia sub una voce comprehendit, quando inter opera carnis ponit *veneficia*. Et eodem sensu dicitur Apocal. 18: *In veneficiis tuis erraverunt omnes gentes*. Et simile habetur capite 21. Itaque omnia hæc flagitiorum genera eodem jure censentur, et ita eisdem pœnis generaliter puniri solent. Duæ autem possunt esse hæc pœnæ, scilicet, canonicæ et civiles: canonicæ item pœnæ quædam esse solent, quæ ipso jure seu facto incurruntur; aliæ, quæ per iudices ecclesiasticos imponendæ sunt; atque istæ etiam postremæ ad forum contentiosum spectant, et a juris canonici peritis tractari debent, ad quos etiam pertinet modum et ordinem inquirendi, ac ferendi iudicium de hoc delicto, exponere. Priores autem pœnæ ad forum conscientia maxime spectant, et ideo de illis prius dicemus; de cæteris vero pœnis utriusque fori externi, civilis nimirum et canonici, solum capita indicabimus, et ad proprios auctores remitemus.

2. *An hi omnes incurrant excommunicationem ipso facto.* — Quia vero pœnæ canonicæ, quæ ipso facto incurruntur, potissimum sunt censuræ, ideo ante omnia videndum est an omnes isti sic criminosi sint ipso facto excommunicati, vel aliquam censuram incurrant. Quidam enim dixerunt, propter hoc crimen incurri excommunicationem ipso facto. Ita tenet Tabiena, verb. *Excommunicatio*, 1, casu 4, allegans ad hoc quamdam extravagantem Joan. XXII. Et solet ad hoc allegari cap. *Sortes*, 26, quæstione quinta, ubi de sortibus dicitur: *Ne exercentur, sub anathematis interdicto prohibemus*. Verumtamen hæc verba non continent sententiam latam, sed ferendam, ut ex materia de Censur. constat. Magis videntur urgere verba textus in cap. *Si quis ariolos*, ibidem, in quo dicitur: *Si quis ariolos, aruspices, aut incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit*. Nam hoc ultimum verbum sententiam latam continere solet.

3. *Negativa pars statuitur.* — Dicendum nihilominus est, propter hoc crimen nullam censuram vel ecclesiasticam pœnam ipso facto incurri. Ita sentit Alexand. Alens., secunda parte, quæst. 164, memb. 5, dum ait, *hos esse excommunicandos*; Sylvester, verb. *Superstitio*, quæstione ultima, ubi quærens de pœna, licet non ponat expresse negativam partem de censura ipso jure lata, dicit tamen

solum, propter hæc delicta esse ferendam excommunicationem, in quo plane sentit, donec feratur, non incurri. Et simile argumentum sumi potest ex eodem Sylvest., Cajetan., Navar., et aliis Doctoribus, qui numerando casus in quibus excommunicatio ipso jure incurritur, hunc præmittunt, quos in lib. de Censur. nos imitati sumus. Deinde hoc probatur, quia in nullo decreto juris canonici talis censura fertur. Nam in titulo de Maleficiis nulla fit mentio talis censuræ, licet facta ipsa prohibeantur, et eorum malitia exaggeretur, et aliæ pœnæ imponendæ assignentur. Idem latius videre licebit 26 causa, fere per totam. Solum verbum citatum ex cap. 1, *Anathema sit*, videtur habere nonnullam apparentiam, quia talia verba sufficienter declarare solent censuram ipso facto latam, ut diximus disputat. 3 de Censur., sectione tertia.

4. *Explicatur caput Si quis ariolos.* — Responderi tamen potest, in illo textu incertum esse an vox *anathema* sumatur proprie pro excommunicatione, vel solum pro quadam execratione, seu pro persona execrabili, et separanda a consortio bonorum, ut patet 1 Corinth. 16, et Roman. 9. Sed hoc non placet, quia secundum usum Canonum, accommodata est illa vox ad significandam excommunicationem majorem, etiam cum quadam exaggeratione. Et canon ille non est admodum antiquus, sumptus est enim ex Concilio Romano, sub Gregorio II, qui sedit sub anno 716. Imo omnes canones illius Concilii sub eadem forma feruntur, et in multis est evidens sermo esse de propria censura. Aliter dici potest verbum *sit*, non semper dicere sententiam latam, sed præcipere ut feratur. Imo Navar., in Manuali, capite vigesimo septimo, numero decimo secundo, sentit, in rigore ita esse interpretandum verbum illud, nisi ex aliis juribus vel circumstantiis aliud colligatur. Sed fortasse contrarium est verius, ut citato loco dixi, et Navar. fatetur esse communionem sententiam. Quod etiam testatur expresse Panormitanus, in capite secundo de Fornic. compet., in fin., et cap. *Si diligenti*, eodem titulo; et Felin., in cap. *Rodolphus*, de Rescript., numero trigesimo primo, vers. *Sit excommunicatus*, qui Baldum et alias Gloss. allegat. Addunt nihilominus omnes exceptionem, nisi ex aliis juribus aliud constet. Et ita exponunt Glossam ultim., in cap. *Si quis ex Clericis comam relaxaverit*, de Vit. et honest. Cleric. Nam ibi additur: *Anathema sit*. Glossa vero exponit: *Id est, fiat, non enim est excom-*

municatus ipso jure. Et tamen illud caput sumptum est ex eodem Concilio Romano, sub Gregorio II, estque ultimum capitulum ejus. Quod etiam habetur in capite *Si quis*, d. 30, ubi Glossa etiam ita exponit de censura ferenda, forte quia materia vel alia jura id postulant. In nostro ergo capite poterit eadem interpretatio admitti, quia sunt multa alia jura, quæ declarant illam esse censuram ferendam ac subinde non esse latam. Patet hoc ex aliis juribus illius quæstionis quintæ. Nam in capite secundo et tertio, pœnitentia quinquennii imponitur pro hoc crimine. In capite autem *Non oportet*, quod est Concilii Laodic., 36 capit. dicitur: *Hos autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Ecclesia jussimus*. Et non fertur illa pœna generaliter contra omnes fideles, sed contra clericos magos. Idemque habetur in Concilio Agathens., capite sexagesimo octavo. Idem vero Concilium, capite quadragésimo secundo, tam de laicis, quam de clericis, si quis eorum tale crimen commiserit, *ab Ecclesia* (inquit) *habeatur extraneus*. Et habetur in dicta quæstione, capite *Aliquantum*. Quæ verba, cum sint de futuro, hominis sententiam requirunt, ut constat. Similia sunt in capite *Si quis clericus*, ibidem: *Ab ecclesie communione pellantur*. Et loquitur etiam tam de laicis, quam de clericis: estque Concilii Aurel. I, cap. trigesimo secundo. Et idem fere habetur in capite *Auguriis*, ex Concilio Carthag. IV, capite octogésimo nono.

5. *Difficultas, quæ in precedenti explicatio- ne juris reperitur.* — Sed, ut verum fatear, hæc omnia mihi non satisfaciunt, quia considero hæc omnia jura antiquiora esse, quam Concilium Romanum sub Gregorio II, ut facile constare potest consideranti tempora Conciliorum, quæ allegavimus. Unde colligo non posse ex illis Decretis antiquis limitari aut exponi dictum cap. *Si quis ariolos*, quia potuit rigorem addere prioribus juribus, et eo ipso quod modum loquendi mutavit, et per verba lata sententiæ censuram imposuit, videtur id fecisse. Nec vero post illud tempus invenimus decretum, quod de hac censura loquatur tanquam de imponenda per hominem. Quin potius Concilium Romanum sub Zacharia Papa, qui fuit paulo post Gregor. II, in capite nono, puniens similia delicta, utitur etiam illo modo loquendi, *Anathema sit*. Et habetur capite *Si quis*, 26, quæstione septima. Quod autem ibi de his vitiis sit sermo, licet ex verbis, quæ Gratianus refert, obscure colligatur, satis aperte constat ex epistola ultima ejusdem

Pontificis Zachariæ ad Bonifacium, et ex alia epistola Bonifacii ad ipsum. Quapropter non videtur improbabile, circa illa tempora percrebuisse pravam ariolandi consuetudinem, et ideo prædictos Pontifices rigorem censuræ addidisse, ut ipso facto incurreretur, prout verba sonant. Sed licet hoc non sit improbabile in rigore juris, nihilominus non videtur ita consuetudine receptum, unde vel consuetudo derogavit illi juri quod hanc partem; vel certe cum sit optima legum interpretis, ita verbum illud interpretata est, ut scilicet in illo jure perinde fuerit dicere, *sit anathema*, ac si diceretur, *Anathematizetur*, seu, *sit anathemate feriendus*. Quod autem hæc sit consuetudo, constat ex Glossis adductis, et ex Doctoribus communiter, qui hanc censuram non agnoscunt tanquam jure latam.

6. Præterea Extravagans Joannis XXII, quam allegat Tabiena, nec in jure habetur, nec in Bullario Romano edito anno 1586, inter constitutiones illius Pontificis continetur. Refert tamen illam Eymeric., in Direct. Inquis., parte secunda, quæstione quadragésima tertia. Et habetur etiam (ut ibi notat Pegna, comment. sexagesimo octavo) in Repertor. Inquisit. Et ex ejus tenore constat excommunicari hos omnes sortilegos ipso facto. Nihilominus tamen non videtur illa constitutio ita promulgata, cognita et recepta, ut illum induerit effectum. Denique in Concilio Lateran., sub Leone X, sessione nona, titul. de Reform. curiæ, in fine, de his sortilegis generatim dicitur, quod, *si fuerint Clerici, per superiores infamia notentur; si vero non destiterint, deponantur, et in monasterium detrudantur, et beneficiis priventur. Laici vero excommunicationis et aliis pœnis juris, tam civilis, quam canonici, subiaceant*. Ex his ergo omnibus non satis colligitur censura, quæ ipso facto incurratur.

7. *Difficultas.* — *Non in omni superstitione dari hæresim.* — *Solvitur.* — Superest vero difficultas, quia ex alio capite videntur hi malefici incurrere excommunicationem ipso facto, vel saltem quod ab Ecclesia ut tales tractandi sunt, quia vel sunt hæretici, vel saltem hæretici præsumuntur: hæreticus autem ipso jure excommunicatus est, ut constat. Assumptum patet, tum quia isti sunt idololatræ, et omnis idololatra vel est, vel præsumitur infidelis, ac subinde hæreticus, seu apostata, si fidelis vel baptizatus erat; tum etiam quia omnis illa societas, quam isti habent cum dæmonibus, involvit multa veræ fidei contra-

ria, ut in discursu præcedentium capitum explicatum est. Ad hoc breviter respondetur, primo, non omnem superstitionem supra numeratam continere hæresim, nec manifeste illam sapere. Hoc probatur aperte ex cap. *Causam*, § *Sane*, de Hæret., in 6, ubi Alexander IV præcipit Inquisitoribus, ne se cum his divinatoribus et sortilegis intromittant, nisi hæresim saperent manifeste. Supponit ergo non semper hæresim sapere, et ita tunc procedunt ea quæ diximus, sine ulla limitatione.

8. *Quando simul cum superstitione datur hæresis, ratione hujus solum incurritur excommunicatio.*—Secundo, concedimus sæpissime hæc peccata exerceri cum aperta hæresi, ut in superioribus explicatum est, et habetur in cap. *Episcopi*, 29, quæstione quinta. Et tunc fatemur, ratione hæresis incurri excommunicationem ipso facto, et alias pœnas; illæ tamen non incurruntur formaliter ratione superstitionis, quod hic tractamus, sed ratione apostasiæ a fide, et propriæ infidelitatis in homine christiano ac baptizato, quod longe diversum est. Adverto autem, cum pœnæ hæreticorum tunc incurrantur, quando interna hæresis exterius manifestatur, etiamsi occultissime id fiat, ad incurrendas illas pœnas in hoc casu, satis esse aliquam actionem hujus artis exterius exercere ex falso errore, vel circa potestatem dæmonis, vel circa ejus malitiam et damnationem, vel aliquid simile fidei dogmatibus contrarium. Nam invocatio dæmonis ex tali credulitate, vel alia similis actio est sufficiens manifestatio externa interioris erroris; et licet occulte, vel cum solo dæmone fiat, sufficit ad censuras incurrendas, ut ex generali doctrina de censuris et de hæresi constat.

9. *Quomodo judicandum de censura in foro interiori vel exteriori.*—Tertio dico, aliquando fieri hæc crimina cum magna suspitione hæresis, licet non sit manifesta. Et tunc quantum ad forum conscientiae attinet, ad judicandum de censura et aliis pœnis, veritas spectanda est, non præsumptio, ut constat; quia, ut supra de idololatria dicebamus, qui exterius illam exercent sine animo hæretico, non incurrunt hæreticorum pœnas; ergo a fortiori idem dicendum est de idololatria, quæ per has superstitiones committitur, sive tacite, sive expresse. At vero in foro exteriori, juxta qualitatem suspitionis, seu præsumptionis, aut vehementis, aut levis, judicandum erit.

10. *Duæ regulæ assignantur ad cognoscendum suspectos de hæresi in hac materia. Pri-*

ma. Secunda.—Hic vero interrogari potest, quando censeatur quis suspectus de hæresi propter hoc crimen, quod late tractant Doctores, qui de hac materia scribunt: ex his vero quæ dicunt, duæ breves regulæ colligi possunt videntur. Una est, quoties hi divini, vel magi, aut malefici, expresse invocant dæmonem, aliquid ab eo postulando, quod a solo Deo cognosci, revelari, aut fieri potest, vehemens oritur suspicio hæresis, quia nemo petit ab aliquo, nisi quod credit ipsum facere posse. At quando solum petitur a dæmone aliquid quod naturales vires Angeli non excedat, cessat dicta præsumptio. Et tunc est adhibenda secunda regula: nam si in illo pacto, et invocatione dæmonis, intercessit adoratio dæmonis per latrām, vehemens generatur suspicio, quia illa est expressa idololatria, quæ de se est infidelitatis protestatio et ostensio. Præterea, etiamsi sit per solam duliam, magna generatur suspicio, quia talis adoratio indicat non credi talem esse dæmonem, qualem secundum veram fidem esse credimus, ac subinde illam etiam esse ostensionem et confessionem cujusdam infidelitatis. Item crescit hæc suspicio, si in pacto cum dæmone interveniat exterior fidei abnegatio, vel renunciatio Christi, aut sacramentorum ejus, vel etiam si in usu talis artis abusus sacramentorum vel rerum sacrarum misceatur; et tanto major erit suspicio, quanto res fuerint sacratiores, et præsertim si fuerit ipsa Eucharistia. Quando vero nihil horum intervenit, et præsertim si pactum non sit expressum, sed tantum implicitum, cessat dicta suspicio. Plura de hac re videri possunt in Castr., libro primo de Justa hæreticorum punitione, cap. 13, 14, 15 et 16; et Siman., de Cathol. institut., tit. vigesimo primo, præsertim a numer. 10, et tit. 62, num. 2 et 3, tit. 63, num. 29 et 34; Jul. Clar., lib. 5, verb. *Hæresis*, num. 24 et 25, ubi alios refert; Eymericus, in Direct. Inquis., part. 2, quæst. 42 et 43; et ibi Pegna, referens plures, comment. 67 et 68.

11. *Ad quod forum pertineat hoc delictum.*—Tandem potest hic consequenter interrogari, ad quod forum hoc delictum pertineat, et quæ pœnæ per competentem judicem sint propter illud imponendæ, et quo ordine ac modo id faciendum est. Tamen hæc etiam omnia breviter remittam, quia aliena sunt. In primo ergo puncto, si delictum involvat suspitionem hæresis, ad Inquisitores pertinet, ut constat ex dicto cap. *Causam*, et ex omnibus

allegatis auctoribus. Quibus addendum est per motum proprium Sixti V contra judicarios, ampliata in hac parte esse jurisdictionem Inquisitorum, præsertim in divinationibus, etiam quoad casus in quibus antea procedere non valebant, ut ibidem dicitur. Si vero sit pura superstitio sine expressa suspitione hæresis, non pertinet ad Inquisitores, ut in eo capite ordinatur, et tunc censetur communiter esse misti fori, nisi ratione personæ ad judicem tantum ecclesiasticum pertineat. Itaque, si delinquens sit clericus, a prælato suo judicabitur; si vero sit laicus, sive vir, sive femina, misti fori est, et a præoccupante judice, sive laico, sive ecclesiastico, judicabitur. Et hæc est sententia Abb., in cap. de Sortilegiis, num. 3 et 4; Alder., in Rubrica de Hæretic., num. 13; Castr., libro primo de Justa hæret. punit., cap. 16; Julii Clari, lib. 5, verb. *Hæresis*, numer. 26; Binsfeld., de Confess. Malef., prælud. 14.

12. *Quæ pœnæ sint imponendæ pro hoc delicto, si a clerico committatur.*—In secundo ergo puncto, omissa culpa hæresis vel suspitionis ejus, quæ ad aliud genus punitiois pertinet, et propria est Inquisitorum, crimen superstitionis ab unoquoque judice juxta jus suum puniendum est. Ab ecclesiastico, per leges canonicas, quæ maxime habentur in titulo de Sortilegiis, et 26, quæst. 5 et 7. Circa quas advertendum est, si reus sit persona ecclesiastica, ordinarie puniri vel aliqua suspensione, ut in cap. secundo de Sortilegiis, vel depositione, ut in capit. *Si quis episcopus*, 26, quæst. 5. Ita enim legendum est, ut in Concilio Toletan. IV, cap. 18, habetur, et non *Suspensus*, ut legit Gratian.; et ibi additur pœna perpetuæ pœnitentiæ in monasterio; ut tamen advertit Panormitanus, in cap. secundo de Sortilegiis, aliquando imponitur levior pœna, interdum gravior, quia et delicta secundum se non semper sunt æqualia, et ex parte circumstantiarum potest esse magna varietas, quam judex considerare debet; unde etiam interdum potest adhibere censuras, quæ laicis communes sunt, ut in cap. *Aliquantum*, ibidem expresse dicitur. Addit etiam Antonius de Butr., in cap. *At si clerici*, de Judice, debere clericum propter hoc crimen deponi, et tradi brachio sæculari, allegatque capit. *Admoneat*, 26, quæstione septima. Sed ille textus non refertur nisi ex Augustino, apud quem non invenitur. In Concilio autem Turon. III, capit. 42, ubi reperitur, desunt ultima verba, quæ continent

pœnam. Adde ibi solum de degradatione fieri mentionem, non de traditione curiæ sæculari; pœna autem non est extendenda, cum recte possit intelligi de degradatione verbali. Et ideo merito illam opinionem rejicit Panormitanus, in eodem capit., numer. 37, concludens clericum propter hoc delictum puniendum esse juxta cap. *Tua*, de Pœnis. Ubi pro gravibus criminibus generatim dicitur imponenda pœna degradationis, seu depositionis, et perpetuæ detrusionis in monasterium ad agendam pœnitentiam. De quo videri potest Bernard. Diaz, in Pract., cap. 107, ubi plures alios refert. Denique circa clericorum pœnas, addimus nullas incurrere ipso jure, quia nulla censura sic illis imponitur, nec irregularitas, ut dixi in 5 tom., disput. 63, sect. 4, num. 8.

13. *De pœna laicis imposta a jure canonico pro hoc crimine.*—Quod ad laicos attinet, variæ pœnitentiæ illis imponuntur pro hoc delicto in jure canonico, ut patet in cap. 1 de Sortil., ubi pœnitentia tantum quadraginta dierum imponitur, quæ videtur intelligenda, quando leve est delictum, vel certe, ut Panormitanus notat, intelligitur de pœna imponenda in foro pœnitentiæ, nam in foro contentioso gravior pœna imponenda est. Verumtamen pro foro pœnitentiæ isti canones pœnitentiales jam non sunt in usu, sed prudenti arbitrio confessorum relinquitur. Et fortasse similis est pœna quinquennii pœnitentiæ, quæ his imponitur in cap. 2 et 3, 26, quæst. 5. Ibi enim, in cap. *Non oportet*, et sequentibus, jubentur isti excommunicari, ut vidimus, quæ longe major pœna est. Additur in cap. *Quisquis*, 2, q. 8, qui ad sortilegos Magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem esse admittendos. Unde colligit Sylvester, verb. *Superstitio*, q. 11, hos esse infames. Sed ibi non agitur de omnibus sortilegis, sed de his qui ad illos accedunt, qui sæpe id faciunt, ut eos accusent, et illi repelluntur tanquam suspecti, et ut tollatur occasio calumniæ, ut Hugo et Turrecremata exposuerunt. Unde illa non est proprie pœna. At vero Gregorius Papa, libro septimo, epistol. 66, ad Januar., et habetur in cap. *Cum idolorum*, 26, quæstione quinta, si post sufficientem admonitionem isti emendari noluerint, præcipit eos, si servi sint, verberibus cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigari; si vero sint liberi, inclusione digna districtaque esse in pœnitentiam redigendos. Additur denique in cap. *Episcopi*, eadem causa et quæstion.: *Episcopi, si aliquem*

virum aut feminam hujuscemodi sceleris sectatorem incenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Et hoc solet magis usu servari, ut notat Panormitanus, capite primo de Sortilegiis. Solent enim hi cum mitra infami publice verberari, vel etiam in scala nudi, et melle uncti, publice collocari; de quo videri potest Salced. in Schol. ad capitulum centesimum septimum Pract. Bernardi, ubi alios Doctores et jura allegat. Addit vero Sylvester, verb. *Hæresis*, 3, quæst. ultim., posse interdum ecclesiasticum judicem hos reos remittere brachio sæculari, non solum quando convincuntur esse hæretici relapsi, sed etiam quando crimina sunt atrociora, et habent adjuncta alia morte digna. Quod verum esse existimo, quia nullibi est prohibitum, et potest ad commune bonum necessarium esse.

14. *Pœna a jure civili imposita pro eodem crimine.* — At vero jus civile longe graviorem pœnam his malefactoribus imponit; nam capitalis sententia in eos ferenda decernitur, fere toto tit. Cod. de Malef. et Mathematic. Sed de his pœnis jurisperiti consulendi sunt: leges enim illæ præcipue videntur punire injustitias, et nocentia quæ reipublicæ et privatis personis hi malefici inferre solent, et ideo tam graviter illos puniunt. Unde in illis legibus cavendum est, quod interdum asserunt non esse dignos supplicio eos, qui his artibus utuntur, non ad malefaciendum, sed potius ad medendum corporibus, vel impedienda aliqua nocentia in fructibus terræ, ut patet in leg. *Eorum* C. eod. tit., et in legib. partitarum Hispaniæ, in leg. ult., tit. 23, part. 7. Non enim credendum est leges illas approbasse talia facta, alias errorem in fide continerent, ut ex supra dictis patet, sed solum noluisse illa punire, sed permittere; quod interdum facere possunt leges civiles, quando peccata non sunt contra justitiam, nec contra publicam pacem. Quod ita etiam intellexerunt Bartol. et Salycet., in dicta leg. *Eorum*, et Gregorius Lopez, dicta lege ultima, et Azebed., lib. 8 Recopilat., tit. 1, leg. 5, num. 13. Addit vero Gregor. Lopez, cum Angel., dicta lege *Eorum*, posse illas leges intelligi, quando illa remedia, licet ordinaria et naturalia non appareant, non continent apertam superstitionem, vel illicitam incantationem, sed credi possunt fieri virtute divina. Hic tamen sensus difficile accommodatur ad illas leges; tamen per alias leges civiles videtur prohiberi magia

etiam ad utilitatem humanam exercita, ut ad inventionem thesauri, leg. unic. C. de The-saur., lib. 10, et notat Petrus Binsfeld., in tit. de Malefic. et Mathematic., lib. 4, quæst. 5, ubi alios refert; et in universum hæc maleficia, etiamsi propter salutem vel alios fructus terræ fiant, eadem pœna damnantur in legibus Hispaniæ, libr. 8 Novæ Recopilat., tit. 3, leg. 6, quæ fuit a Joanne I edita, anno millesimo quadringentesimo decimo.

15. Circa tertium punctum, seu ordinem servandum a iudicibus in hujus delicti punitione, nolumus immorari; tum quia magis æl juristas pertinere credimus; tum etiam quia de hac re latissime scripsit Martinus Del-rius, in suis Disquisitionibus, lib. 5, per totum. Brevius Gregorius de Valentia, in sum. part., disput. 6, q. 13, punct. 4. Satis etiam distincte ac erudite Petr. Binsfeld., de Confess. Malefic., præsertim memb. 2, et super titul. de Maleficis multa sparsim attigit. Præcipue videri potest Malleus Malefic., part. 2 et 3.

16. *Libri hujus artis cremari debent.* — Ultimo loco, non prætermittam admonere, summe necessarium esse ad puritatem catholicæ fidei et Ecclesiæ, ut omnes libri de his superstitionis artibus concrementur, juxta exemplum Apostolicum, quod Actorum 19 refertur: tales enim erant illi, de quibus ibi dicitur, quod *multi eorum, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus.* Sic enim intellexit Augustinus in fine Psalmi 61, post totam enarrationem ejus, et illos dicit fuisse imitatum mathematicum quemdam poenitentem, quem ibi commendat. Et simile exemplum Cypriani refert Nazianzenus, oratione 18 in eundem; et de Theuda, Damascen., in Histor. Barlaam, cap. 32; et ad eundem antiquiorem morem videtur alludere Athanas., de Incarnatione Verbi, prope finem, dum inter alia Christi fidei mirabilia hæc ponit: *Qui hactenus idola adoraverunt, jam ea conculcant; qui magiam adorati fuerant, volumina comburunt.* Extat etiam de hac re lex Theodosii et Honorii, Cod. de Episcopali audient., leg. *Mathematicos*, ubi hos libros coram Episcopo comburi præcipitur, et inter hæreticorum libros ab Ecclesia prohibitos hi comprehenduntur, ut constat ex indice librorum prohibitorum. Quem hæc in parte districtè observari sub pœnis in eo contentis, præcipit Sixtus, in motu proprio superius allegato.

INDEX CAPITUM LIBRI TERTII

DE SACRILEGIO.

- CAP. I. *Quid sit et quotuplex sacrilegium.* CAP. IV. *De sacrilegio contra locum et alias res sacras.*
 CAP. II. *De sacrilegio contra personam sacram.* CAP. V. *Qualis sit divisio sacrilegii in tres species.*
 CAP. III. *De sacrilegio per violationem castitatis.* CAP. VI. *Dubia circa res aliquas sacras.*
 CAP. VII. *De sacrilegii malitia et pœna.*

LIBER TERTIUS

DE SACRILEGIO

EJUSQUE SPECIEBUS, ET PRÆCEPTIS QUIBUS PROHIBENTUR.

Sacrilegium quid proprie significet. — Res sacra stricte sumpta distinguitur a Deo. — Sacrilegium dictum censetur a sacro et lego; hoc autem verbum interdum significat furari, aut rapere; unde sacrilegium primo impositum videtur ad significandum furtum, vel iniquam contrectationem rei sacræ; atque ita Isidorus, lib. 4 Origin., litt. S., dixit: *Sacrilegus dicitur, ab eo quod sacra legit, id est, furatur.* Inde autem extensum est ad significandam omnem injuriam, vel violationem rei sacræ. Potest autem res sacra large dici etiam Deus ipse; et sic omne peccatum contra religionem poterit dici sacrilegium, quomodo cultus idolorum sacrilegus vocatur, et ignem, quo victimæ aut odores idolis adolentur, sacrilegium appellavit Tibullus. Stricte vero, ac proprie res sacra ab ipso Deo distinguitur, et est illa quæ divino cultui peculiariter dicata est; et hoc modo sacrilegium proprie dictum, et ut hic sumitur, est vitium condistinctum a vitiis hactenus tractatis, qui-

bus ipsi Deo quasi directe et in se injuria inferuntur, et ita nec perjurium nec alia similia vitia sunt proprie sacrilegia. Per sacrilegium enim immediate res Deo dicata violatur, et ita illa est quasi materia proxima hujus peccati, quæ vocari solet objectum *quod*; Deus autem est objectum *cui*, seu in cujus injuriam remote actio redundat. Habet autem hoc vitium species varias, et ideo prius in genere rationem ejus aperiemus, illudque in sua membra dividemus, postea de singulis speciebus dicemus.

CAPUT I.

QUID SIT, ET QUOTUPLEX SACRILEGIUM.

1. *Definitur sacrilegium.* — Supposita vocis etymologia, et significatione supra declarata, recte sacrilegium definitur, esse violationem rei sacræ, ut ex D. Thom. sumitur 2. 2, q. 99, art. 1. Et eandem definitionem ha-